

Planina Kozara se nalazi na sjeverozapadnom dijelu Republike Srpske i Bosne i Hercegovine, između rijeka Vrbas na istoku i Une na zapadu, te Save na sjeveru kao i Sane i Gornjenice na jugu. Svojim obroncima rasprostire se na prostoru dužine oko 70 km i širine do 30 km, kome gravitira oko pola miliona stanovnika nastanjenih u sedam opština među kojima je i grad Gradiška.

Kozara je dinarska planina sa najvišim vrhom Lisina 978 metara, sa umjereno kontinentalnom klimom, dinamičnim reljefom, prekrasnim pejzažima, brojnim rijekama i potocima, velikim brojem sunčanih dana i snježnim pokrivačem u prosjeku 5 mjeseci. Jedinstvena je vazdušna banja, puna listopadnih i crnogoričnih šuma, od kojih se šume jele i bora ovdje pojavljuju na najnižoj nadmorskoj visini na Balkanu od oko 200 metara. Sve ovo pruža izvanredne uslove za razvoj zdravstvenog, rekreacionog, zimskog i ostalih vidova turizma.

Reljef svakog predjela je rezultat njegove morfogeneze, tj. rezultat djelovanja endogenih i egzogenih geomorfoloških procesa. Kozara je otočna planina čiji se temeljni, tektonski, reljef formirao u dugom razdoblju mlađeg kenozoika izdizanjem dijela kopna pod utjecajem orogenih pokreta u Zemljinoj kori i otjecanjem Panonskog mora. Najznačajnije razdoblje tektonskog oblikovanja masiva Kozare je vrijeme

alpskog nabiraja (orogeneze), krajem mezozoika i početkom tercijara. Najviši vrhovi su se izdigli iz Panonskog mora sredinom starijeg tercijara (eocen). Potom Kozara prvo postaje potok, a krajem tercijara, nakon otjecanja panonskog zaljeva Paratetisa, postaje dio šireg kompaktnog kopna.

Dalje oblikovanje reljefa se odvijalo pod utjecajem egzogenih (vanjskih) sila tj. erozivnim procesima.

Kozara mountain is located in the northwest part of Republic of Srpska and Bosnia and Herzegovina between rivers Vrbas on east, Una on west, Sava on north and Sana and Gornjenica on south. It spreads on 70 km of length and 30 km of width with its slopes where gravitates around a half of million inhabitants placed into seven communities including Gradiška.

Kozara is Dinaric mountain and the highest peak is Lisina (978 m) with a temperate continental climate, dynamic relief, beautiful landscapes, numerous rivers and streams, a large number of sunny days and snow cover for an average of 5 months.

It is a unique aerial spa, full of deciduous and coniferous forests, of which fir and pine forests appear here at the lowest altitude in the Balkans of about 200 meters. All this provides excellent conditions for the development of

se smatra da su tako nastali i dobili svoj današnji naziv Podgradci koji se prvi put pominju 1334. godine predstavljaju danas najveće naselje u ovom kraju, a katastrskom površinom (8866 ha) su najveći na opštini Gradiška.

Na Kozari ćemo naći desetine starih autohtonih sorti trešanja koje su simbol Subotića i ovog dijela Kozare, a tu si i domaće sorte jabuka, krušaka, šljiva, kestenja i dr.

The northeastern slopes of Kozara belongs to Gradiška where the larger settlements Gornji Podgradci and Turjak stand out with its archeological sites:

Manastirište Karanovac is located in Gornji Kijevci, 20 km from Gradiška in the middle of a plain field complex called Karanovac. Here are the remains of architecture from the Roman period to the Middle Ages, in the valley of the river Lubina on its right bank. The river surrounds the site on the west and north sides. Right next to the site on the west side, there is a very strong spring of drinking water, which the locals call Karanovac. To the east is the Berek stream, which surrounds the early Slavic Gradiška settlement Varošanka. We should point out the found stone fragments written in Glagolitic script from the 9th century

symbol of hamlet Subotić and this part of Kozara, and there are also domestic varieties of apples, pears, plums, chestnuts and others.

Kozara ima istorijske i prirodne vrijednosti koje je čine idealnom turističkom destinacijom. Spomenimo da je to pitava planina do 1000 m nadmorske visine sa umjerenom kontinentalnom klimom, dinamičnim reljefom, prekrasnim pejzažima, bogata je bjelogoričnom i crnogoričnom šumom (jela raste na 200 m nadmorske visine) raznolikim cvijećem i ljekovitim biljem, šumskim plodovima, autohtonim voćkama (jabuka zelenika, savka šljiva, trešnje i sl.), autohtonom divljači (zec, lisica, divlja svinja, srna), raznolikim ptičijim svijetom, brojnim izvorima, potocima, rijekama i vodotocima. Kozara je bogata brojnim istorijskim spomenicima i arheološkim nalazištima, a ljepote centralnog dijela Kozare su zaštićene 1967. god., proglašenjem NP „Kozara“ površine 3500ha2. Tu su brojne planinarske i biciklističke staze s jednog na drugi kraj Kozare, planinarski i lovački domovi i odmorista, sadašnja i buduća Kozara je vazdušna banja, obzirom da ovdje duvaju vazdušne struje iz raznih klimatskih zona i stvaraju takozvanu „ružu vjetrova“. Kozara je svojevrsna zračna banja, jedinstvena po brzini regeneracije crvenih krvnih zrnaca.

Kozara has historical and natural values that make it an ideal tourist destination. Let us mention that it is a tamed mountain up to 1000 m above sea level with a temperate continental climate, dynamic relief, beautiful landscapes, rich in deciduous and coniferous forests (fir grows at 200 m above sea level)

with various flowers and medicinal plants, berries, indigenous fruits (Zelenika apple, savka plum, cherries, etc.), indigenous wild animals (rabbit, fox, wild boar, roe deer), diverse bird life, numerous springs, streams, rivers and watercourses. Kozara is rich in numerous historical monuments and archeological sites, and the beauties of the central part of Kozara were protected in 1967, with the proclamation of the NP "Kozara" with an area of 3500 ha2. There are numerous hiking and biking trails from one end of Kozara to the other, mountaineering and hunting lodges and rest areas, the current and future. Kozara is an air spa, since air currents blow from various climatic zones and create the so-called "wind rose". Kozara is a kind of an air spa, unique in the speed of regeneration of red blood cells.

Navešćemo neka arheološka nalazišta kao što su Manastirište Karanovac koji datira iz rimskog perioda i srednjeg vijeka, Vrbaški grad-Grad Marije Terezije iz 13. vijeka, Trnovačka i Bukovačka pećina, destinaciju stara crkva u Romanovcima, zatim prostor između rijeka Turjak i Lubina sa centrom u selu Kozara, gdje se zagovara veliki turističko rekreativni centar. Spomenimo ovdje postojeća izletišta kao što su Eko-centar Žubor, Gutino izletište, izletište Majur, izletište Lubina i Lubinski kej, zatim izletišta u Prosari, Pisarić, Bjelovuk Jablanica,

od kojih su neka još uvijek u procesu izgradnje. Tu su i brojni izvori, vodotoci, bogatstvo crnogoričnih i listopadnih šuma, prelijepa flora i fauna, vazdušna banja, strujanje vjetrova iz raznih klimatskih zona, zatim blizina kozaračkih destinacija kao što su Mrakovica, Moštanica, Gola planina, Lješljani itd.

Kozara je naseljena domicilnim stanovništvom sa blistavom prošlošću opjevanom u kozaračkoj epopeji. Mještani Kozare njeguju bogatu kulturnu tradiciju narodnih običaja, nošnji, pjesama i igara u kome pronalaze smisao i pokretačku snagu. Oni su takođe predusretljivi domaćini koji će gostima rado ponuditi bogat izbor jela i pića i gastronomskih delicija. Sve to doprinosi stvaranju boljih uslova sa život, rad, ostanak i opstanak na selu, a s druge strane predstavlja atrakciju za sve turiste bilo strance bilo domaće ljude u dijaspori. Jednom riječju, u Kozari svaki posjetilac i turista može pronaći nešto za sebe.

We will list some archeological sites such as Manastirište Karanovac dating from the Roman period and the Middle Ages, Vrbaški town - the town of Maria Theresa from the 13th century, Trnovačka and Bukovačka caves, old church in Romanovi, then the area between the rivers Turjak and Lubina with the center in the village of Kozara, where a large tourist and recreational center is advocated. Let us mention here the existing picnic areas such as Eco-center Žubor, Gutino picnic area, Majur picnic area, Lubina picnic area and Lubinski kej, then picnic areas in Prosara, Pisarić, Bjelovuk Jablanica, some of which are still under

construction. There are also numerous springs, watercourses, a wealth of coniferous and deciduous forests, beautiful flora and fauna, air spa, wind currents from various climatic zones, then the proximity of Kozara destinations such as Mrakovica, Moštanica, Gola planina, Lješljani, etc.

Kozara is inhabited by a domicile population with a glorious past sung in the Kozara epopee. The locals of Kozara nurture a rich cultural tradition of folk customs, costumes, songs and games in which they find meaning and driving force. They are also attentive hosts who will be happy to offer guests a rich selection of food and drinks and gastronomic delicacies. All this contributes to the creation of better conditions for life, work, stay and survival in the countryside, and on the other hand it is an attraction for all tourists, whether foreigners or locals in the diaspora. In a word, in Kozara every visitor and tourist can find something for themselves.

health, recreational, winter and other types of tourism.

The relief of each area is the result of its morphogenesis, i.e. the result of endogenous and exogenous geomorphological processes. Kozara is an „island“ mountain whose basic, tectonic relief was formed in a long period of the younger Cenozoic by the rise of part of the mainland under the influence of orogenic movements in the Earth's crust and the outflow of the Pannonian Sea. The most significant period of tectonic formation of the Kozara massif is the time of alpine accumulation (orogenesis), the end of the Mesozoic and the beginning of the Tertiary. The highest peaks rose from the Pannonian Sea in the middle of the older Tertiary (Eocene). Then Kozara first becomes a stream, and at the end of the Tertiary, after the outflow of the Pannonian Gulf of Paratethys, it becomes part of a wider compact mainland. Further relief formation took place under the influence of exogenous (external) forces, i.e. erosive processes.

Gradišci pripadaju sjeveroistočni obronci Kozare, gdje se izdvajaju veća naseljena mjesta G. Podgradci i Turjak, sa arheološkim nalazištima:

1. Manastirište Karanovac smješteno u Gornjim Kijevcima, 20 km od Gradiške usred ravničarskog kompleksa njiiva zvanog Karanovac. Ovdje se nalaze ostaci građevinske arhitekture od Rimskog perioda do Srednjeg vijeka, u dolini rijeke Lubine na njenoj desnoj obali. Rijeka okružuje lokalitet

sa zapadne strane i sjeverne strane. Neposredno uz sam lokalitet sa zapadne strane, nalazi se vrlo jak izvor pitke vode, koji mještani zovu Karanovac.

Istočno se nalazi potok Berek, koji okružuje

rano-slovensko gradiško naselje Varošanka.

Treba istaknuti pronađene kamene odlomke ispisane glagoljicom iz IX vijeka i ćirilčni natpis iz XII vijeka. Sve ovo potvrđuje raznolikost civilizacija kroz istoriju prisutnih na ovoj lokaciji i širem području.

2. Vrbaški grad-grad Marije Terezije, grad se spominje 1293. godine kao Vrbaški grad ili Castrum Orbaszka i bilo je sjedište tadašnje župe Vrbas. U narodu ga zovu Grad Marije Terezije, po austrougarskoj kraljici Mariji Tereziji, i imao je veoma burnu istoriju u periodu preko 300 godina svog postojanja. Ostaci ovog grada se nalaze 3km južno od urbanog dijela Gornjih Podgradaca na lijevoj obali rijeke Vrbaške, na strmom uzvišenju Pavetnjak (285m nadmorske visine). Ispod grada je pronađena i srednjovjekovna crkva sa polukružnom aspidom i kontraforima, koja se po predanju dovodi u vezu sa sv. Đorđem. Pod gradom se razvijalo i predgrade kao naselje, pa

and the Cyrillic inscription from the 12th century. All this confirms the diversity of civilizations throughout the history of this location and the wider area.

2. Vrbaški town-town of Maria Theresa, the town is mentioned in 1293 as Vrbaški town or Castrum Orbaszka and was the seat of the former district of Vrbas. It is popularly called the City of Maria Theresa, after the Austro-Hungarian Queen Maria Theresa, and it had a very turbulent history in the period of over 300 years of its existence. The remains of this town are located 3 km south of the urban part of Gornji Podgradci on the left bank of the river Vrbaška, on a steep hill Pavetnjak (285 m above sea level). Beneath the town was found a medieval church with a semicircular apse and buttresses, which according to tradition is associated with St. George. Under the city, the suburbs were developed as a settlement, so it is believed that they originated on that way and got their current name Podgradci, which was first mentioned in 1334 and today it is the largest settlement in this area, and with its cadastral area (8866 ha) is the largest in municipality of Gradiška.

At Kozara we will find dozens of old indigenous varieties of cherries that are a

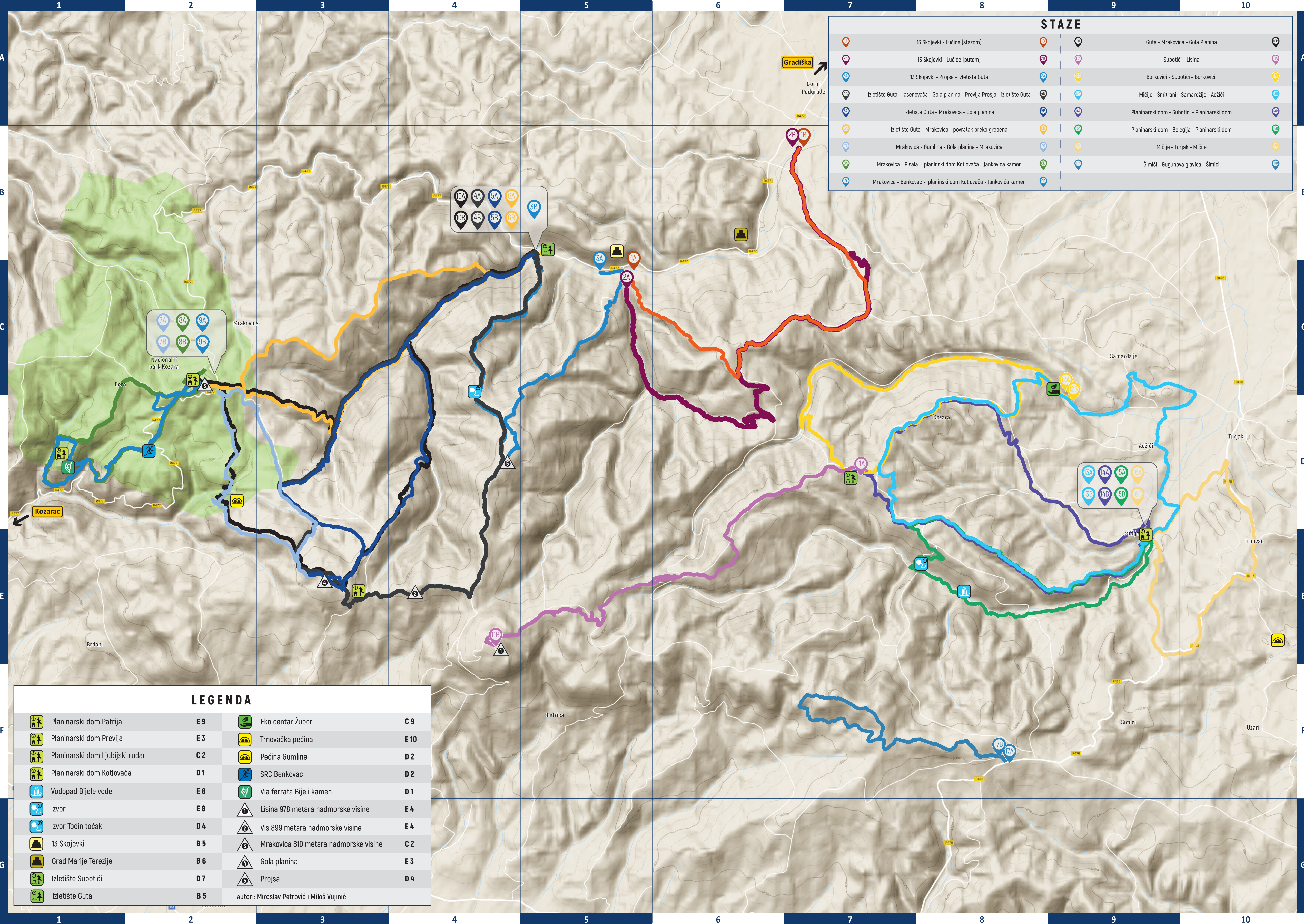
A.M. COKORAN
Thyane Penitence Epitome

Planina Kozara

planinarske staze Kozare i Potkozarja

LEGENDA					
	Planinarski dom Patrija	E 9		Eko centar Žubor	C 9
	Planinarski dom Previja	E 3		Trnovačka pećina	E 10
	Planinarski dom Ljubijski rudar	C 2		Pećina Gumline	D 2
	Planinarski dom Kotlovača	D 1		SRC Benkovac	D 2
	Vodopad Bijele vode	E 8		Via ferrata Bijeli kamen	D 1
	Izvor	E 8		Lisina 978 metara nadmorske visine	E 4
	Izvor Todin točak	D 4		Vis 899 metara nadmorske visine	E 4
	13 Skojevki	B 5		Mrakovica 810 metara nadmorske visine	C 2
	Grad Marije Terezije	B 6		Gola planina	E 3
	Izletište Subotiči	D 7		Projsa	D 4
	Izletište Guta	B 5	autori: Miroslav Petrović i Miloš Vujinić		

STAZE			
	13 Skojevki - Lučice (stazom)		Guta - Mrakovica - Gola Planina
	13 Skojevki - Lučice (putem)		Subotiči - Lisina
	13 Skojevki - Projsa - Izletište Guta		Borkovići - Subotiči - Borkovići
	Izletište Guta - Jasenovača - Gola planina - Previja Projsa - izletište Guta		Mičije - Šmitrani - Samardžije - Adžići
	Izletište Guta - Mrakovica - Gola planina		Planinarski dom - Subotiči - Planinarski dom
	Izletište Guta - Mrakovica - povratak preko grebena		Planinarski dom - Belegija - Planinarski dom
	Mrakovica - Gumline - Gola planina - Mrakovica		Mičije - Turjak - Mičije
	Mrakovica - Pisala - planinski dom Kotlovača - Jankovića kamen		Šimići - Gugunova glavica - Šimići
	Mrakovica - Benkovac - planinski dom Kotlovača - Jankovića kamen		